

De Havezate Oldenhof

De havezate Oldenhof stond ongeveer halverwege de boerderijen Bolink en de Boa. Het is in elk geval voor 1400 gesticht, waarschijnlijk ver daarvoor, en behoorde lang toe aan de familie Splinter. In ieder geval bezat Wolter Splinter (evenals zijn overgrootvader Ghert in 1394) het goed. Als riddermatige verscheen hij in 1531 op de Overijsselse landdag. Uit zijn huwelijken met een dochter van Geert van Woelde genaamd Peckedam en later Anna van Hoevel had hij meerdere kinderen. Door dit huwelijk konden zijn nakomelingen zekere rechten laten gelden op de Havezate Olydam bij Goor. Zijn oudste zoon Jurjen werd naast hem op de landdagen verschreven, maar stierf ongehuwd kort na 1554. Diens broers Christoffer en Johan verkregen nu een aandeel in het Olydam en Johan bovendien het goed te Markelo. Johan Splinter liet daar een nieuwe havezate bouwen: “die timmeringe des huyses, staende op die hovesate tho Marculoe, heeft gekostet tho timmeren over die drie dusent daler”. Tegelijk met zijn vader en broers verscheen ook hij als “riddermatige” op de landdagen. Bij de opstand tijdens de 80-jarige oorlog koos hij partij voor de koning. Na 1580 vertoefde hij meestal in het garnizoen te Oldenzaal, waar hij het bracht tot hopman en overste-luitenant. Hij was eerst gehuwd met zijn nicht Agnes Snipart en hertrouwde na haar dood in 1560 met Maria Achtevelt. Deze vrouw verliet hij om samen te gaan leven met Gese Thieselinck. Bij testament had Johan Splinter bepaald, dat zijn zoon uit het eerste huwelijk, Evert, na zijn dood de Oldenhof zou verkrijgen. In 1583 vond te Oldenzaal de scheiding en deling van Johans nalatenschap plaats. Aan Evert Splinter werd toegescheiden “alsoedaene haevesaete und woenplatz mit ihren toebehoirende landeryen und guederen, als Johan Splinter, hopman und averste lieutenant saliger, deselve levendt bewoent ende gebruyckt hefft gehadt, gelegen tho Marckeloe”. Tevens zou hij nog krijgen de erven Ziggink (Sink) en Klumpers te Markelo, alsmede enige losse landerijen. Gese met haar kinderen Agneta, Marieke, Mechteld, Wolter en Hendrik zouden op het huis Oldenhof mogen blijven wonen, er huisraad mogen bezitten en enige rentebrieven ontvangen. De dochter uit het tweede huwelijk werd afgescheept met een karig bedrag, wat nog in 1617 aanleiding gaf tot een groot proces tegen de overige erfgenamen en waarbij zelfs de hoogleraren in de juridische faculteit in Leiden werden geraadpleegd.

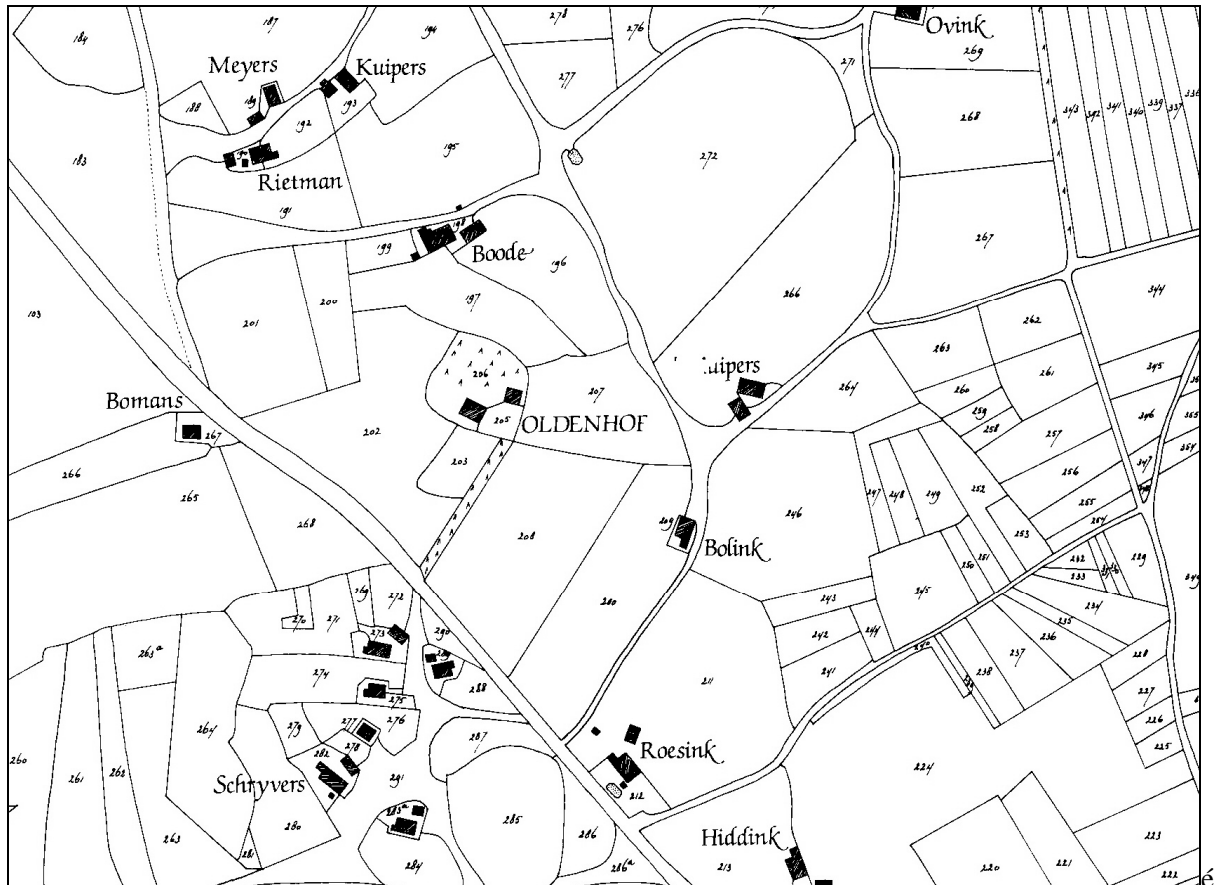
Evert Splinter was net als zijn vader militair in Spaanse dienst. Uit zijn tweede huwelijk met Anna de Vos werd een dochter Catharina Splinter geboren, die uiteindelijk de Oldenhof in handen kreeg. Zij was eerst gehuwd met de luitenant Gerhard van Suilen. Als weduwe trouwde zij in 1600 met Folkert van Fritema, die secretaris was van de Spaanse veldoverste Spinoza en vanwege de koning drost van Coevorden. Tenslotte huwde zij met Arnold van Boymer, een zoon van Peter van Boymer en Elisabeth van Haersolte en maarschalk van het stift Osnabruck, commissaris-generaal van de Westfaalse Kreitz en ambassadeur naar de hoven te Wenen en Madrid. Van Boymer klaagt in 1641 bij de Staten over de aanslag in de belastingen van zijn havezate, waarvan hij 17 mud bouwland mocht vrijen, 14 dagwerk hooiland en 4 koeweiden. De havezate Oldenhof werd door Catharina waarschijnlijk verhuurd aan haar halfbroer Wolter Splinter, die tot 1615 veelvuldig wordt genoemd als markerichter van de marke Markelo. Hierna werd het huis tot 1651 verhuurd aan Jan van Vlodrop.

Nadat haar man in 1647 was overleden verkocht Catharina haar “aedelicke” havezate Oldenhof, bestaande in “huys ende ‘tgiende daerin eerdt-, negel- ende paelvast is” in 1648 aan Arend Jurjen van Haersolte. Op zijn verzoek namen de Staten van Overijssel in 1650 het goed tot een leengoed aan van de provincie, bestaande in: “Het huis ende havesate Oldenhof met hoff ende boomgaert दौरaen gelegen ende de navolgende daironder gehoorige parcheelen als den Papencamp, het achterste Lant, de Splinters Camp, een acker aen het Wechbome, een acker naast de Lobree, sijnde t’samen tentvrij. Item vier koeweijden voor het huis Oldenhof gelegen: de Leusmate, de Busmate ende de Lichtendam met een volle whaere in den mercke van Marckel, to heyde, to weyde, to torve, to twijge met aller slachter nut ende een volle houw in de Suitgeurs, gelegen in den gerichte van Kedingen, bourschap Marckel gelegen”. Door het goed tot een leengoed te maken, zou worden voorkomen dat het in de toekomst versnipperd zou raken. Bovendien verschafte een feodaal goed in die tijd “status”, daar met name in Twente bijna alle havazaten leengoederen waren.

Arend Jurjen van Haersolte was een zoon van Thomas van Haersolte en Johanna van Lynden. Hij studeerde aan de universiteiten van Groningen en Utrecht, maar koos uiteindelijk voor een militaire

loopbaan. In 1647 was hij luitenant-kolonel. Na de aankoop van de Oldenhof werd hij in 1648 in de Ridderschap van Overijssel verschreven. Waarschijnlijk woonde hij er nooit, want al in 1652 verkreeg hij van de Staten vrijstelling van de belasting op de consumptie, omdat hij er geen huishouding hield. Nadien was hij gezant bij de hertogen van Brunswijk en Lunenburg. Ongehuwd overleed hij in 1673. Kort daarop werd Fenne Elisabeth van Haersolte, weduwe van Derk van Haersolte tot Wolfshagen, met de Oldenhof beleend ten behoeve van haar minderjarige zoon Volkier. Dit geschiedde krachtens testamentaire bepalingen van Arend Jurjen van Haersolte, die in 1652 zijn familieleden Derk en Fenne Elisabeth van Haersolte tot universele erfgenamen had benoemd.

Ook Volkier van Haersolte werd militair, al werd hij wel in 1681 in de Ridderschap verschreven. In dienst van de Staten-Generaal sneuvelde hij tegen de Fransen bij Leuze (B) in 1691. De havezate Oldenhof telde in 1675 slechts

één vuurstede, wat doet vermoeden, dat het huis van Johan Splinter zeer vervallen moet zijn geweest. In 1682 werd het weer bewoonbaar gemaakt en telde men er twee vuursteden. Bij het huis bevond zich nog een schuur, waarin een vuurstede werd gevonden en een pachter woonde. Van Haersolte was in 1688 te Nunspeet gehuwd met Ida Elisabeth van Brienen, die hem de havezate Bijssel bij Doornspijk ten huwelijk aanbracht. Op dit goed woonde het echtpaar voornamelijk en werden hun twee zoons geboren. De jongste zoon overleed op bijna 20-jarige leeftijd in 1710. Zijn broer Wolter Jan van Haersolte werd in 1715 door de leenkamer van Overijssel met de Oldenhof beleend, waarbij hij toegelaten werd tot de vergaderingen van de Staten van Overijssel. In 1721 erfde hij ook de havezate Wolfshagen bij Zwolle van zijn oom Rudolf van Haersolte. In datzelfde jaar trouwde hij met zijn familielid Geertruid van Haersolte, dochter van Anthony van Haersolte tot Elsen. Van Haersolte volgde de gebruikelijke politieke carrière. Van 1718 tot 1720 en van 1723 tot 1724 was hij lid van de Overijsselse Gedeputeerde Staten. Namens Overijssel had hij zitting in de Staten-Generaal van 1724 tot 1731, vervulde hij de functie van Drost van Vollenhove van 1731 tot 1732 en promoveerde daarna tot Drost van Salland, de hoogste politieke post in Overijssel. Dit ambt vervulde hij tot zijn dood in 1746. Ook dit echtpaar van Haersolte-van Haersolte woonde niet op de Oldenhof, maar meestal in een nog bestaand huis aan de Kamperstraat in Zwolle. Nadat Wolter Jan van Haersolte drost van Salland was geworden, droeg hij de Oldenhof over aan zijn toekomstige schoonzoon Johan Lodewijk van Rechteren, die vanwege deze havezate in de Ridderschap van Overijssel kon worden toegelaten. Kort

daarop huwde van Rechteren -een van de zoons van de heer van Almelo- met Johanna van Haersolte. Dit echtpaar kocht in 1744 de havezate 't Laer bij Ommen en vestigde zich daar. Johanna van Haersolte overleed te Zwolle in 1756. De weduwnaar van Rechteren hertrouwde in 1758 met Juliana Louise van Lippe-Alverdissen. Hierna liet zijn voormalige schoonmoeder Geertruid van Haersolte zich weer met de Oldenhof belenen. Na de dood van haar schoonzoon van Rechteren in 1762 maakte zij begin 1764 bekend weer volledig eigenaresse te zijn geworden van de Oldenhof. Geertruid van Haersolte overleed nog hetzelfde jaar.

De Oldenhof -en ook Wolfshagen en Bijssel- vererfden nu op haar kleindochter Sofia Geertruid Florentina gravin van Rechteren. Zij huwde in 1770 met Fredrik Jan Willem Robert van Heeckeren tot Overlaer. Het paar vestigde zich op Overlaer onder Laren (Gld.) en de Oldenhof werd toegevoegd aan hun uitgebreid grondbezit. Van Heeckeren overleed op Overlaer in 1815 en zijn weduwe op dat huis in 1827.

In 1816 vond ten verzoeken van de weduwe van Heeckeren de openbare verkoping plaats van "de havezathe den Oldenhoff genaamd" bestaande uit een groot aantal percelen, waaronder "huis en schuur van het erve Oldenhoff en een huisje of katersteedje, Schöppert genaamd, geleege bij het huis", verder het daaraan verbonden recht van jacht en de medecollatie van de predikant, de schoolmeester en de koster te Markelo en de erven Bolink, Ovink, Zigger en Hiddink en tenslotte twee banken in de kerk te Markelo. Voor het huisperceel werd slechts 2800 gulden geboden door Jan

Hendrik Gorkink, waarna de verkopers besloten het huisperceel en enige losse landerijen aan te houden. Na de dood van de eigenaresse in 1827 liet haar zoon Willem Robert Jan Walraven van Heeckeren, die toen op de havezate Rhaan te Hellendoorn woonde, de Oldenhof in 1828 nogmaals in veiling brengen. De koop werd toen gegund aan Jan Dikkers, burgemeester van Rijssen. Zijn dochter Gerharda Helena, getrouwd met Jan

Reint Jansen, bood in 1874 publiekelijk te koop aan: de "voormalige riddermatige havezathe "den Oldenhoff", gelegen aan den straatweg van Deventer, op 5 minuten gaans van het dorp Markelo, met de markegronden, groot 37 bunder, benevens het recht van medecollatie in de Hervormde kerk aldaar". Voordat de veiling plaats kon vinden verwisselde het goed deels onderhands van eigenaar en de buurman Jan Zwiers werd voor 11280 gulden de nieuwe eigenaar van de gebouwen en 5 ½ bunder grond. Van de koop werd uitgezonderd het recht van collatie, dat werd overgedragen aan de kerkeraad van de hervormde gemeente Markelo. In 1875 werd wat er nog aan gebouwen stond afgebroken.

Daarmee verdween de naam Oldenhof, terwijl sinds de ruilverkaveling in 1972 iedere herinnering –vroeger nog aanwezig in de perceelsindeling– aan de havezate de Oldenhof is uitgewist.

Er hebben verschillende boerderijen behoord onder de Oldenhof, in een aantal dat varieerde; in 1772 waren het er acht. Gedurende een tijdlang waren in elk geval de volgende boerderijen eigendom van de Oldenhof: Hiddink, Ovink, Siggink, Meyers, Klumpers, Pruisse, Roosdom en Vruwink in Stokkum.

Het begrip Havezate.

Het gewest Overijssel werd voor het begin van de Franse tijd (1795) geregeerd door de Ridderschap en Steden: een orgaan dat globaal vergelijkbaar is met de huidige Provinciale Staten, maar dan met veel meer macht. De centrale overheid speelde in die tijd een veel minder prominente rol.

De provincie, die toen nog zo goed als soeverein was, werd bestuurd door een standen-vertegenwoordiging. Vanaf 1578 kwamen ze op eigen gezag bijeen, daarvoor werden ze samengeroepen door de landsheer (de Bisschop van Utrecht, later de stadhouder namens de Koning). Aangenomen werd dat de Ridderschap het platteland vertegenwoordigde en de Steden de drie steden Zwolle, Kampen en Deventer. Voorzitter was de belangrijkste functionaris in de Provincie: de Drost van Salland. De Ridderschap en Steden hielden zich vooral bezig met het benoemen van vele functionarissen. Dat ze daarbij zichzelf niet vergaten ligt voor de hand. Belangrijkste functies, die veel geld en aanzien opleverden, waren: Drost van één der gewesten, landrentmeesters (beheerders van het onroerend goed van de Provincie), vertegenwoordigers in de landelijke Staten-Generaal, bestuurder in de Oostindische Compagnie, lid van de Rekenkamer of ambassadeur aan een buitenlands hof. Lidmaatschap van de Ridderschap en Steden was dus bijna een voorwaarde om toegang te krijgen tot de meest aantrekkelijke functies.

Op basis waarvan werd men toegelaten tot die Ridderschap? De vereisten daarvoor, die pas in 1622 officieel op schrift werden gesteld, hielden in dat men van riddermatige geboorte moest zijn, in het bezit was van een gekwalificeerde havezate en voldoende gegoed moest zijn. Men diende kortom van oudsher tot de adel te behoren; meestal van oorsprong leenmannen van de Bisschop die vrijgesteld waren van belastingen. De havezate waarover de kandidaat diende te beschikken moest “adelycke betimmert” zijn, dwz een soort kasteel zijn, terwijl de erbij behorende landerijen een waarde moesten vertegenwoordigen van tenminste f. 25000,=. Onder de bezittingen van de havezate moest minstens één boerderij zijn die gewaard was in de betreffende marke, bovendien moesten de landerijen liggen in hetzelfde kerspel waarin ook de havezate lag.

Op de oudste lijsten met havezaten waarvan de eigenaar toegang had tot de Ridderschap staan de volgende Markelose huizen vermeld: Effinck of Elssen, Hulsbecke, Oldenhave, Olidam, Stoevelaer, Wegdam en Weldam. Niet meegerekend werden Heeckeren in Kerspel-Goor en Westerflieer in Stokkum, omdat de eigenaren niet wensten over te gaan naar het nieuwe (gereformeerde) geloof en katholiek bleven.

De havezaten waren dus niet direct van belang als onderkomen, maar vooral een sleutel om toegang te krijgen tot de Ridderschap. Vandaar dat bijvoorbeeld de heer van het Weldam de havezaten Olydam en Kevelham aankocht om z’n kinderen in de Staten te krijgen. En kocht de familie van Haersolte in 1648 de Oldenhof ten behoeve van de toekomstige loopbaan van de zoon, hoewel deze nooit op dit huis ging wonen. Ook z’n nageslacht vertoefde zelden op de Oldenhof.

Vanaf de Franse tijd werden de leden van de Provinciale Staten op een min of meer democratische wijze gekozen, waardoor het bezit van een havezate niet langer cruciaal was. Vandaar ook dat al vanaf 1816 pogingen werden ondernomen om de Oldenhof te verkopen.